

Zdá se, že přece jen není vše zapomenuto. Dva z velitelů Pohotovostního pluku Verejné bezpečnosti – nechvalně proslulých mužů v bílých přilbách s plexisklovými štíty a stejně bílými obuškami – museli rezignovat na své funkce. Pavel Příbyl odešel z postu vedoucího Úřadu vlády ČR, Jan Slezák nebude radním hlavního města Prahy. Ani jeden se však necítí vinen. Jak se lidem jako Pavel Příbyl a Jan Slezák podařilo bez úhony proklouznout z represivních složek komunistického režimu do služeb demokratického státu? A jaká je vlastně historie jednotky, v níž oba sloužili?

S OBUŠKEM

Přelom let 1989 a 1990 prožili příslušníci Pohotovostního pluku pod drobnohledem médií a veřejnosti. Jejich zásahy v srpnu 1988, během takzvaného Palachova týdne v lednu 1989, ale i 17. listopadu 1989 byly ještě v živé paměti. A některé z nich se dokonce vyšetřovaly. Většinou marně – pachatelé brutálního násilí ukrytí za štíty a pod helmami zůstali většinou neodhaleni.

Když byl koncem února 1990 Pohotovostní pluk zrušen, snažilo se republikové ministerstvo vnitra v čele s ministrem za KSČ Antonínem

Hrazdírou najít jeho příslušníkům další uplatnění v rámci resortu. Ti, kteří Pohotovostní pluk neopustili, prošli na přelomu dubna a května 1990 tzv. pohovorovými komisemi. Tyto komise – s prověřovacími občanskými komisemi neměly nic společného – pak u valné většiny příslušníků pluku konstatovaly způsobilost k další službě v rámci Sboru národní bezpečnosti. Dosavadní velitel roty nadporučík Jan Slezák byl dokonce doporučen do vyšší funkce.

Lustrační zákon se příslušníkům Ve-

řejné bezpečnosti netýkal, přesto jim nebyla společenská situace v devadesátých letech nakloněna. Teprve po nástupu sociálně demokratické vlády, a zejména Stanislava Grosse se začala situace měnit. Mladý ministr vnitra instaloval Pavla Příbyla, velitele jedné z rot Pohotovostního pluku, do funkce ředitele své kanceláře, odtud pak vedla myšlenka odvést si ho jako „schopného manažera“ i do Strakovy akademie. Přitom prověrkou Národního bezpečnostního úřadu Příbyl podle všeho prošel jen díky přímé Grossově intervenci. Podobně

se další z velitelů rot bezprostředně zasahujících během Palachova týdne, Jan Slezák, stal pražským radním za ČSSD. Podporu mu – i po zveřejnění údajů o jeho účasti na represích – poskytla sociálně demokratická ministryně školství Petra Buzková.

S OBUŠKY TRÉNOVALI VE VOLNÉM ČASE

Kdy se začala psát historie a jaký byl charakter Pohotovostního pluku?

K vydání prvních pokynů pro potlačování protikomunistických demonstrací přistoupil režim již kon-

Poslední a zřejmě
nejslavnější vystoupení
Pohotovostního pluku –
17. listopad 1989

ERBU

cem padesátých let minulého století. Někdy v té době vznikly také regionální zárodky budoucí zvláštní jednotky, určené výhradně k potírání tzv. hromadných protispolečenských vystoupení.

Směrnice, jíž se řídil postup těchto speciálních „pořádkových útvarů“ Veřejné bezpečnosti, byla vydána v roce 1964 a platila až do pádu komunismu v Československu. Metodika represe nepotřebovala žádné velké změny, neboť ani původci „protistátních“ vystoupení se z pohledu moci neměnili – byly to jedno-

- ↗ Výročí vzniku republiky 28. října 1988 se neobešlo bez bílých přileb a vodních děl
- Zmlácení demonstranti 28. října 1988 na rohu Vodičkovy ulice a Václavského náměstí
- Národní třída v listopadu 1989 – Nechceme násilí, ale my ano
- ↘ Palachův týden: Pohotovostní pluk VB manévruje na Václavském náměstí 18. ledna 1989

Vyšehradská ulice – tudy studenti neprošli

duše „nepřátelské, chuligánské nebo deklasované živly“. Přitom v průběhu šedesátých let se stali protivníky příslušníků pořádkových jednotek výhradně mladí lidé, většinou studenti, kteří byli mezi lety 1962 a 1967 čas od času mláceni tu na Petříně, jindy po skončení majáles.

Přímý předchůdce Pohotovostního pluku vznikl v červnu 1969, v době mocenských příprav na první výročí okupace. Počet příslušníků pořádkových jednotek Veřejné bezpečnosti však byl zjevně podceněn; u městské správy VB v Praze bylo vyčleněno

pouze 100 osob, v Brně, Ostravě a Plzni o polovinu méně. A tak nebylo divu, že se přes urychlené přípravy jejich příslušníci v srpnu 1969 příliš nevyznamenal a jejich řady musely být narychlo posíleny dalšími příslušníky VB, Lidových milicí, Civilní obrany i armády. Pohotovostní útvary Veřejné bezpečnosti proto tak, jak jsme je poznali koncem osmdesátých let minulého století, vznikly až na základě usnesení federální vlády z roku 1969 (stále ještě v éře Dubčeka, Černíka, Smrkovského a dalších představitelů Praž-

ského jara). Vrcholným útvarem pro české země se stal Pohotovostní pluk VB ČSR, na jehož vytvoření padlo 250 milionů korun. V Bratislavě vznikla jeho slovenská obdoba.

Komunistické straně se v průběhu sedmdesátých let dařilo pacifikovat a tlumit odpor společnosti. Příslušníci těchto útvarů, rekrutovaní do středního policejního školství z řad vojáků základní služby, tak neměli příliš práce. Režimní oporou – i když stále pouze teoreticky – se stali až v době tzv. polských událostí počátkem osmdesátých let. O to více byli

cvičeni v zásazích proti demonstrantům, politicky instruováni a sociálně protežováni (každá služba navíc jim přinesla nemalý finanční zisk, nemluvě o povýšeních a vyznamenáních). Frekventanty Pohotovostního pluku VB práce s obušky tak bavila, že se s nimi podle očitých svědků mezi sebou nejednou mlátili i na ubikacích.

Potlačování masových demonstrací u našich severních sousedů přineslo nejen ověření staronové metodiky, ale i novou výstroj (ochranné štíty, vesty, přilby) a výzbroj (obušky, kasry či vrhače slzných granátů).

HVĚZDNÁ HODINA PLUKU

Hvězdná doba pořádkových jednotek přišla koncem osmdesátých let. První doložené převelení 200 příslušníků Pohotovostního pluku do zálohy pořádkových jednotek se uskutečnilo v prvních dnech května 1988. Náčelník krajské policejní správy v Praze generál Bohumil Carda je v rámci bezpečnostního opatření „Vonka“ nechal rozmístit na místním oddělení VB Benediktská, na Karlově náměstí a v budově své správy na Jungmannově náměstí. Tehdy ale Pohotovostní pluk podplukovníka JUDr. Břetislava Zdráhaly ještě nemohl ukázat, co všechno dovede.

Jeho chvíle nastala při první masové protikomunistické demonstraci. Večer 21. srpna 1988 zasáhli na Staroměstském náměstí příslušníci Pohotovostního pluku s přilbami, štíty a dlouhými obušky. Jak posléze shrnovala zpráva pro vedení ministerstva vnitra: „V prostoru Staroměstského náměstí demonstranti zpívali opět hymnu, píseň Ach synku, synku a ozývaly se výzvy k pochodu na Hrad. Vzhledem k této situaci byly povolány zálohy (100 příslušníků pohotovostní jednotky VB a 100 příslušníků z obvodních oddělení VB). Byla uzavřena Pařížská třída, provedeny uzávěry mostů a zesílena ostraha budov ÚV KSČ a ZÚ SSSR.“

Zásah proti demonstrantům pokračoval na Smetanově nábřeží a u Karlova mostu. „S nasazením 14 psvodů se psy a s využitím dvou nákladních vozů s pískem byl zákrok ukončen ve 23.40 v prostoru Václavského náměstí, kde byl dav vytlačen a rozptýlen.“

Po dalším zásahu pořádkových jednotek 28. října 1988, v jehož rámci bylo v centru Prahy nasazeno takřka dva tisíce příslušníků SNB s 10 vodními děly, čtyřmi obrněnými transportéry, sedmi eskortními vozidly a třemi nákladními vozidly s pískem, byla navržena opatření k posílení Pohotovostního pluku. Zejména šlo o povolávání vyššího počtu branců

POHOTOVOSTNÍ PLUK VEŘEJNÉ BEZPEČNOSTI

VELITEL PP VB ČSR	pplk. JUDr. Břetislav Zdráhala
ZÁSTUPCI VELITELE	pplk. Václav Váňa, mjr. PhDr. František Jůttner pplk. PhDr. Stanislav Petr, mjr. Ing. František Michalec
VELITELÉ PRAPORŮ	mjr. JUDr. Otta Polák, mjr. JUDr. Jaromír Soukup, mjr. Miroslav Valčík
ZÁSTUPCI VELITELŮ PRAPORŮ	mjr. JUDr. Josef Bartoš, kpt. JUDr. Radim Pilař, mjr. JUDr. Liboslav Jícha, mjr. Jan Florián, kpt. RSDr. Karel Gajdoš, mjr. Ivan Valášek,
VELITELÉ ROT	kpt. JUDr. Ladislav Hůla, kpt. JUDr. Zdeněk Kropáč, kpt. JUDr. Miroslav Jandoš, kpt. František Vaňous, npor. Jan Slezák, kpt. Pavel Mařík, por. Pavel Přibyl, kpt. JUDr. Václav Vízner, npor. Josef Ryant, npor. Vladimír Franěk

k náhradní vojenské službě u pluku, a to minimálně o padesát procent. Republikové ministerstvo vnitra chtělo také získat finanční prostředky k nahrazení zastaralých kolových obrněných transportérů OT-64 (jež byly po dalších třinácti letech nasazeny u Svobodné Evropy) a nakoupit cisternové automobilové stříkačky či skupinové vrhače granátů. „Doplňné potřebné techniky je jedním z předpokladů rychlého, důrazného a účinného zákroku pořádkových jednotek,“ argumentovalo.

Pohotovostní pluk VB byl pochopitelně nasazen také během největšího vystoupení demonstrantů proti komunistické moci – tzv. Palachova týdne v lednu 1989. Konkrétně 19. ledna se jeho frekventanti (v rámci celkového počtu 1240 příslušníků SNB a 800 příslušníků Lidových milic) zúčastnili vůbec nejrazantnějšího postupu proti protestujícím občanům. Roty Pavla Příbyla a Jana Slezáka nejenom postupovaly s napřaženými obušký Václavským náměstím, ale také – a hlavně – se podílely na brutálním násilí jak proti demonstrujícím, tak i proti náhodným kolemjdoucím. Desítky, ba stovky z nich byly příslušníky jistými si svou beztrestností zraněny.

Zástupce velitele pluku pplk. Václav Váňa druhého dne na zasedání operačního štábu navrhoval, aby Pohotovostní pluk příště nastupoval na Václavské náměstí „skrytě, aby se dav nestačil rozprchnout“.

ŠLI PROTI HAJZLŮM

V březnu 1989 provedl Pohotovostní pluk tzv. secvičné, které ještě zopakoval na počátku srpna. Zásah připravoval nejenom na Václavském a Staroměstském náměstí, ale také na náměstí Míru, Letné, na Kampě a ve Stromovce.

Krátce před 21. srpnem 1989 mohl operační štáb generála Alojze Lorence konstatovat: „Rozhodující silou SNB pro nasazení v případě hromadných protispolečenských vystoupení v Praze je Pohotovostní pluk VB ČSR (1200 posluchačů a 400 příslušníků stálého stavu) a v Bratislavě Pohotovostní útvar VB pro SSR (565 posluchačů a 190 příslušníků stálého stavu).“

Existovaly tři varianty zákroku. A právě třetí – nejtvrďší – byla vyhrazena Pohotovostnímu pluku VB. Jeho příslušníci měli „daný prostor“ obklíčit „formou uzávěry“ a likvidovat demonstraci „zadržením iniciátorů a aktivních účastníků, jejich předáním do eskortních prostředků“. Dne 21. srpna 1989 k tomuto scénáři skutečně došlo.

Posledního nasazení se Pohotovostní pluk dočkal 17. listopadu 1989. Dva prapory po 300 příslušníků byly připraveny již od půl čtvrté

odpoledne na Karlově náměstí, na tehdejší nábřeží Bedřicha Engelse (konkrétně na náplavce u Výtoně), v Bartolomějské ulici a na své základně v Praze-Hrdlořezích. Před sedmou hodinou večerní 120 příslušníků pluku pod vedením majora Valčíka přehradilo Vyšehradskou ulici a zabránilo průchodu demonstrantů na Karlovo náměstí. Krátce nato byla rota stažena k obchodnímu domu Máj na křižovatku ulic Spálená a Na Perštýně, kam dorazila za pět minut půl osmé. Následně přehradila na rozkaz velitele celé akce podplukovníka JUDr. Michala Danišoviče ulice Karoliny Světlé, Divadelní, Voršílská a Mikulandskou.

Před devátou hodinou večerní nastala kritická situace. V zádech příslušníků Pohotovostního pluku se utvořil asi pětisetlávý dav osob, který se další rota Pohotovostního pluku vypravila rozehnat. Chronologie dalších událostí z pera velitele zásahu je lakonická: „20.50 – začal zákrok školní pohotovostní jednotky na Národní třídě, uzávěra PP VB zůstala na místě. 21.16 – obnoven veřejný pořádek.“ Utrpení stovek lidí se do policejního hlášení jaksi nedostalo.

Rodinné zázemí, a hlavně mentalitu zasahujících přibližují slova hrdého otce Jaroslav Ondráčka na mimořádném zasedání ÚV KSČ 24. listopadu 1989. Tlumočil tu slova svého syna, jednoho z příslušníků Pohotovostního pluku, který zasahoval proti demonstrujícím „hajzlům“: „A on mi říká: tatí, my jsme neprovedli nic horšího, než jak jsme zasáhli v lednu. Za to jsme byli tenkrát pochváleni, a dokonce myslím i někdo povýšený. Dneska je za to zatracujeme. Dneska z nich děláme gaunery a lumpy, stavíme je proti dělnické třídě.“

Celkové bylo 17. listopadu 1989 nasazeno 940 příslušníků Pohotovostního pluku a dalších 629 příslušníků SNB. Pohotovostní pluk VB ČSR se tak na poslední chvíli stal onou „rozhodující silou“. Jeho frekventanti stáli jen „na špatné straně“, jak si dnes stýská jeden z jeho velitelů – Pavel Příbyl. ☒

↗ Cestujícím v tramvaji se naskytl 19. ledna výmluvný pohled

→ První bezprecedentní zákrok proti demonstrujícím provedl Pohotovostní pluk VB 21. srpna 1988 na Václavském náměstí

→ Na druhé straně barikády stály v srpnu 1988 zhruba stejně staré „protistátní živly“ žádající změny

↘ Za malou chvíli přijde zákrok, který rozhodne o osudu komunistického režimu

